4-ŞÖBA · QIŞLOQ XÖJALIGINI BARQAROR RIVOJLANTIRIŞ

SHARWASHILIQTI RAWAJLANDIRIW BOYINSHA BANK KREDITLERINIŃ TUTQAN ORNI HÁM ÁHMIYETI

Bauenova Raxima Muxanovna
SamDVMSHBU Nókis filialı 2-basqısh studenti
Ilmiy rahbar: Nurmanov Din-Axmed
SamDVMSHBU Nókis filialı Ekonomika hám gumanitar pánler kafedrası baslıǵı, e.i.f.d. (PhD

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311153
NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus
SAHIFALAR
708–711
NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Bauenova R.M., Nurmanov D. Sharwashiliqti rawajlandiriw boyinsha bank kreditleriniń tutqan orni hám áhmiyeti // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 708–711. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311153

Búgingi kúnde dúnya júzinde azıq-áwqat qáwipsizliginiń turaqlılıǵın támiyinlew hám xalıqtıń quramında aq jaut (belok) bolǵan sapalı ónimlerge bolǵan talabın qanaatlandırıw eń áhmiyetli máselelerdiń biri bolıp tabıladı. Ózbekstan Respublikasında, sonday-aq, onıń quramlı bólimi bolǵan Aral boyı regionında (Qaraqalpaqstan Respublikasında) awıl xojalıǵınıń jetekshi tarmaqlarınan biri esaplanan sharvashılıqtı intensiv usılda rawajlandırıw mámleketlik siyasattıń strategiyalıq baǵdarlarınıń biri sıpatında belgilengen. Sharvashılıq tarmaǵı xalıqtı gósh, sút, máyek sıyaqlı kündelikli zárúrli azıq-áwqat tırıkshiligi menen támiyinlep qınayman, bálki jeńil hám aǵashlıq sanaatı ushın zárúrli shiyki zat (teri, jún) deregi de esaplanadı.

Biraq, búgingi kúnniń talaplarına sáykes sharvashılıqtı rawajlandırıw, onıń materiallıq-texnikalıq bazasın jáned de bekkemlew, sırt ellerden joqarı ónimli asıl tuqımlı mallardı alıp keliw hám zamanawıy avtomatlastırılǵan koplekslerdi quruw kóp muǵdarda investiciya hám uzaq múddetli qarjılardı talap etedi. Sharvashılıq subyektleriniń (fermerlikler, dehqan xojalıqları hám agrofirmalardıń) ózleriniń ishki finanslıq imkaniyatları hám kánleri bul keń kólemli modernizaciyalaw processlerin tolıq qaplawǵa jetiwli bolmaydı. Bunday jaǵdayda bank kreditleri eń tásirli, turaqlı hám mobil sırtqı finanslıq qural sıpatında maydanǵa shıqpaqta. Bank kreditleri finanslıq jetispewshiliklerdi joybarlawdıń, tarawǵa innovaciyalıq texnologiyalardı alıp kiriwdiń hám túpkilikli modernizaciyalawdıń eń tiykargı turalǵısı esaplanadı.

Sharwashiliqta bank kreditleriniń ekonomikalíq mánisi hám funkciyalari

Awıl xojalıǵı tarawın, dáslep sharvashılıqtı kreditlew basqa sanaat tarmaqların kreditlewden óziniń túpkilikli tábiyiy hám ekonomikalıq ózgeshelikleri menen ajıralıp turadı. Birinshiden, sharwashiliqta finanslıq aylanıs dáwiri uzaq bolıp, alıp kelingen asıl tuqımlı maldıń ósim beriw hám investiciyanı qaplaw múddeti bir neshe jıldı talap etedi.

Shonıń ushın bul tarawǵa ajıratılatuǵın bank kreditleri tiykarınan uzaq múddetli (3 jıldan 7 jılǵa shekem) xarakterge ie bolıwı tiyis.

Bank kreditleri sharvashılıqtı rawajlandırıwda tómendegi áhmiyetli ekonomikalıq funkciyalardıń orınlanıwın támiyinleydi:

1. *Finanslıq turalǵılıq funkciyası (Aylanıs qarjıların toltırıw):* Sharvashılıq xojalıqları máwsimlik xarakterge ie bolǵanlıqtan, jıl dawımında hár qıylı finanslıq turaqlılıqqa ushraydı. Bank kreditleri mal azıǵı (kombikorm, silos, jorunshqa) satıp alıw, veterinariyalıq emlewler hám dárilerdi óz waqtında shólkemlestiriw hám aǵımdaǵı qárejetlerdi jetkerip beriw ushın zárúr.
2. *Investiciyalıq hám transformaciya funkciyası (Tiykarǵı kapitaldı jańalaw):* Tarawdı ekstensiv (san jaǵınan kóbeytiw) joldan intensiv (sapalı, joqarı texnologiyalıq) jolǵa ótkeriw ushın zamanawıy avtomatlastırılǵan sút-gósh komplekslerin qurıw, joqarı sapalı sagım apparatların hám goń investorların ornatıw ushın uzaq múddetli investiciyalaw quralı bolıp xizmet etedi.
3. *Innovaciyalardı engiziw funkciyası:* Jańa genetikalıq kórsetkishlerge ie asıl tuqımlı mallardı (maselen, Golshteyn, Simmental toqımların) sırt el bazarlarınan satıp alıw kóp muǵdarda valyuta hám finanslıq resurs talap etedi, bank bul processtiń birden-bir kepili boladı.

Ózbekstanda sharvashiliq sektorín kreditlewdiń zamanawiy jaǵdayí

Házirgi waqıtta Ózbekstan Respublikası kommerciyalıq bankleri, sonday-aq, "Agrobank" ATB, "Mikrokreditbank" ATB hám "Xalq banki" tárepinen sharvashılıq baǵdarındaǵı joybarlardı qollap-quvvatlaw boyınsha maqsetli kredit liniyaları jaratılǵan. Ásirese, hár bir shańaraqtı isbilermenlikke tartıw boyınsha mámleketlik baǵdarlamalar sheńberinde jergilikli xalıqqa sharvashılıq penen shuǵıllanıw ushın jeńillestirilgen mikrokreditler beriw jolǵa qoyılǵan.

Sonday-aq, keyingi jıllarda jańa finanslıq qural – Ózbekstan Respublikası Isbilermenlikti rawajlandırıw kompaniyası (aldıngı Tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash davlat jamg‘armasi) tárepinen kommerciyalıq banklerdiń sharvashılıq kreditleri boyınsha baha stavkalarınıń bir bólimin kompensaciya qılıw (subsidiyalaw) hám kepillik (poruchitelstvo) beriw sisteması nátiyjeli qollanılmaqta. Bul óz gezeginde kóp jaǵdayda jergilikli fermerlerde bankke qoyıw ushın gúrevis (zalog) múlki jetispewshiligi máselesin unamlı sheshiwge kómeklespekte.

Sharvashılıq baǵdarların bank kreditleri arqalı finanslandırıwdıń tiykargı jónelisleri hám olardıń kútiletuǵın jámiyetlik-ekonomikalıq nátiyjelliligi tómendegi kestede óz sáwleleniwin tapqan.

Aral boyí regionında (qaraqalpaqstanda) sharvashiliqtí kreditlewdiń ózgeshelikleri hám máseleleri

Qaraqalpaqstan Respublikası, sonıń ishinde onıń tómengi aymaqları (Moynaq, Qońırat, Taxtakópir h.b.) óziniń geografiyalıq jaylasıwı hám tábiyiy-klimatlıq sharayatı boyınsha sharvashılıqqa júdá beyimlesken. Biraq ekologiyalıq krizis, suw resurslarınıń jetispewshiligi hám jıllardıń qurgaqshıl keliwi bul aymaqta sharvashılıqtı tek qana ilimiy hám intensiv tásirler tiykarında alıp barıwdı talap etedi.

Házirgi waqıtta regionda bank kreditlerinen paydalanıwda tómendegi sistemalı máseleler kózge taslanbaqta:

- *Ekologiyalıq qáwip-qáterdiń joqarılıǵı:* Qurgaqshılıq hám duzlı boranlar sebapli mal azıǵı bahasınıń turaqsızlıǵı fermerlik xojalıqlarınıń bank kreditlerin óz waqtında qaytarıw imkaniyatına tásir etedi.
- *Gúrevis (zalog) múlkiniń jetispewshiligi:* Awıllıq jerlerdegi turaq jaylar yamasa imaratlardıń bazar bahasınıń tómenligi bankler tárepinen joqarı muǵdardagı kreditler ushın jetiwli turaqlı gúrevis sıpatında qabıl etilmewine sebep boladı.
- *Jeńillikli dáwirdiń (grace period) azlıǵı:* sharwashiliqta dáslepki jıllarda mal basınıń kóbeyiwi hám tabıs keltiriwi keshikkendegi sebapli, 6 aydan 1 jılǵa shekemgi beriletuǵın jeńillikli dáwir fermerge investiciyanı durıs fiksaciyalawǵa jetiwli bolmay qatır.

Alıp barılǵan ilimiy-ekonomikalıq taldıwlar hám úyreniwler sonı kórsetedi, bank kreditleri sharvashılıq subyektleriniń materiallıq-texnikalıq bazasın transformaciyalawdıń hám regionda azıq-áwqat qáwipsizliginiń turaqlılıǵın támiyinlewdiń birden-bir eń áhmiyetli finanslıq faktorı bolıp tabıladı. Bank kreditlerisiz tarawdı ekstensiv turalǵıdan búgingi kúnniń zamanawıy industriya talaplarına sáykes intensiv turalǵıǵa ótkeriw imkansız.

Regionda sharvashılıqtı qollap-quvvatlawda bank kreditleriniń tutqan ornı hám áhmiyetiniń jánede arttırıw maqsetinde tómendegi áhmiyetli reformalardı ámelge asırıw usınıs etiledi:

1. *Jeńillikli dáwirlerdi optimallastırıw:* Aral boyı regionınıń ózgeshe ekologiyalıq hám tábiyiy sharayatın esapqa alıp, sharvashılıq baǵdarındaǵı uzaq múddetli kreditlerdiń jeńillikli dáwirin (grays-period) házirgi 1 jıldan 2-3 jılǵa shekem uzaytıw zárúr. Bul fermerge mal basınıń quramın qáliplerstiriwge hám turaqlı tabısqa shıǵıwǵa imkaniyat beredi.
2. *"Jasıl kreditlew" (Green Banking) sistemasın engiziw:* Regionda suw jetispewshiliginiń aldın alıw ushın gidroponika usılında mal azıǵı jetistiriwshi, biogaz úskenelerin ornatıwshı hám suwdı tejewshi texnologiyalardan paydalanıwshı sharvashılıq kompleksleri ushın tómendegi minimal payızlı (mámleket subsidiyası esabınan) arnalı "jasıl kredit" liniyaların qáliptestiriw kerek.
3. *Kredit alıw proceslerin sanlastırıw (FinTech):* Banklerdegi húJjetleshtiriw hám byurokratiyalıq tosqınlıqlardı kemeytiw, adillik hám ashıqlıqtı támiyinlew maqsetinde kreditke buyırtpa beriw hám baǵalaw proceslerin tolıq onlayn platformalarǵa ótkeriw.
4. *"Bank-Fermer-Ilim" klasterlerin shólkemlestiriw:* Bankler tek ǵana finanslıq resurs berip qoymastan, bálki ilimiy-izertlew institutları menen birgelikte fermerlik xojalıqları basshılarınıń innovaciyalıq bilimlendiriw xizmetlerin, veterinariya hám biznes-plan mánislerin turaqlı monitoring qılıp barıwı tiyis.

PAYDALANILGAN ÁDEBIYATLAR DIZIMI

1. Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2022-jıl 8-fevraldaǵı "Sharvashılıqtı bunnan bılay da rawajlandırıw hám mal azıǵı bazasın bekemlew chora-ilajları haqqında"ǵı PQ-121-sanlı Qararı.
2. Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2020-jıl 28-yanvardaǵı "Ózbekstan Respublikasında sharvashılıq tarmaǵınıń jánede rawajlandırıw hám qollap-quvvatlash chora-ilajları haqqında"ǵı PQ-4576-sanlı Qararı.
3. Abdullayev A.A. *Awıl xojalıǵı ekonomikası hám menejmenti.* Oqıw qollanba. – Tashkent: "Iqtisod-moliya", 2020. – 280 b.
4. Toshmurodov Sh. H. *Agrar sektordı kreditlewdiń zamanawıy mexanizmleri.* // Ekonomika hám innovacion texnologiyalar ilimiy elektron jurnalı. №3, 2023 jıl.
5. Sultanov B. K. *Sharvashılıq fermer xojalıqların qarjılandırıw ońaylıqları hám tásirleri.* // Agro Ilm jurnali, T.: 2022. – №5, 45-47-bb.

6. Berdımuratov A. J. *Aral boyı regionında awıl xojalığı turalğılığın támiyinlewde banklerdiń roli.* // Qaraqalpaqstan jurnalı, N.: 2024. – №2.
7. World Bank. *Uzbekistan: Agriculture Sector Risk Assessment hám Financial Instruments.* World Bank Report, Washington D.C., 2021.